

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2014

MAGISTERKURS

DEL 2: ANALYS

Ostyrbarhet, våld och tvång

Några terminologiska problem i en statsvetenskaplig
text

Författare:

David Persson

david.x.persson@outlook.com

Handledare:

Mari Mossberg, svenska

Lennart Nyberg, engelska

Sammandrag

Detta examensarbete bygger på en översättning från engelska av en statsvetenskaplig text, *Ungovernability*, av den tyske statsvetaren Claus Offe. Den inledande delen av arbetet är en textanalys av källtexten som utgår från textmodellen i Lennart Hellspongs och Per Ledins *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys* (1997). Analysen följs av en översättningskommentar som fokuserar på problem vid översättning av terminologi. Utifrån tre termer – *ungovernability*, *monopoly of violence* och *substantive* – beskriver kommentaren problem med gränsdragning mellan allmänord och facktermer, med att finna vedertagna termöversättningar och med att göra termval i enlighet med den översättningsstrategi som valts för texten.

Nyckelord

Ostyrbarhet, våldsmonopol, fackspråk, allmänspråk, terminologi, domämförlust, kapacitetsförlust

Engelsk titel

Ungovernability, violence and coercion: Some terminology problems in a text in political science

Innehåll

Sammandrag	2
1 Inledning	4
2 Textanalys	4
2.1 Kontext	5
2.2 Ideationell struktur	6
2.3 Interpersonell struktur	9
2.4 Textuell struktur	12
2.5 Sammanfattning	15
3 Överväganden inför översättningen	16
3.1 Målspråkskontexten	16
3.2 Överväganden och strategier	18
4 Översättningskommentar	20
4.1 Domämförlust och kapacitetsförlust	20
4.2 Terminologiska begrepp, principer och källor	22
4.3 <i>Ungovernability</i> – problem att styra eller styras?	24
4.4 Våld eller tvång? <i>Coercive monopoly</i> och <i>monopoly of violence</i>	29
4.5 <i>Substantive</i> – allmänord eller fackterm?	33
5 Avslutning	35
Källförteckning	37

1 Inledning

Den källtext som utgör grunden för detta examensarbete är ett fristående kapitel i antologin *Fragile Stabilität – stabile Fragilität*. Källtexten bär titeln ”Ungovernability” och är skriven på engelska av den tyske statsvetaren Claus Offe. Enligt hemsidan för Hertie School of Governance undervisar författaren i politisk sociologi och har innehaft professurer i statsvetenskap och politisk sociologi vid universiteten i Bielefeldt och Bremen och vid Humboldtuniversitetet i Berlin. Källtexten behandlar begreppet *ostyrbarhet (ungovernability)* från olika synvinklar: definition av begreppet, orsaker till och följder av ostyrbarhet och begreppets relation till andra begrepp.

Denna analysdel i examensarbetet utgörs av två huvudavsnitt. Det första avsnittet är en analys av källtexten och en beskrivning av de överväganden som gjorts inför översättningen. Det andra är en översättningskommentar som beskriver några av de problem som har behövt hanteras i översättningsarbetet. Fokus i den senare delen ligger på hanteringen av källtextens terminologi.

2 Textanalys

Analysen av källtexten utgår i stor utsträckning från den textmodell som beskrivs i Lennart Hellspongs och Per Ledins *Vägar genom texten*. Analysen nedan är i huvudsak strukturerad efter de perspektiv på texten som de lyfter fram: kontext, ideationell struktur, interpersonell struktur och textuell struktur. Avsnittet avslutas med att sammanfatta hur de iakttagelser som gjorts i analysen samverkar till att skapa en stil som kan beskrivas utifrån olika stilaxlar.

2.1 Kontext

Källtexten, ”Ungovernability” (Offe 2013), är ett fristående kapitel i en tvärvetenskaplig antologi på temat bräcklighet och stabilitet, *Fragile Stabilität – stabile Fragilität*, utgiven på Springer Fachmedien Wiesbaden år 2013. Antologin, som är en del av en skriftserie från Zeppelin Universität, *zu | schriften der Zeppelin Universität: zwischen Wirtschaft, Kultur und Politik*, finns utgiven både i tryck och som e-bok och innehåller texter både på tyska och engelska. De olika texterna behandlar temat utifrån olika samhällsvetenskapliga perspektiv – sociologi, statsvetenskap, juridik och nationalekonomi. Enligt Nationalencyklopedin är Springer en tysk förlagskoncern och ett av världens ledande naturvetenskapliga förlag, som årligen ger ut ca 2 000 vetenskapliga tidskrifter och ca 8 000 fackböcker inom områden som medicin, naturvetenskap, ekonomi, handel och transporter. Zeppelin Universität är ett tyskt universitet beläget i Friedrichshafen i södra Tyskland. Universitetet är enligt den egna hemsidan ett privat universitet som finansierar sin verksamhet med donationer, grundades 2003 och har 1100 inskrivna studenter. Det definierar sig själv som en internationell och tvärvetenskaplig utbildningsinstitution som ska utbilda beslutsfattare och innovatörer med bred kompetens och vara en tvärvetenskaplig forskningsinstitution som utforskar frågor som är relevanta för samhällsutvecklingen.

Källtexten hör hemma i två olika verksamheter, dels en förlagsverksamhet (Springer Fachmedien Wiesbaden), dels en akademisk verksamhet (Zeppelin Universität). Textens syfte i förlagsverksamheten torde vara att ge en ekonomisk vinst åt förlaget men också att genom en högkvalitativ utgivning av facklitteratur (”superior specialist information” enligt Springers hemsida) vårda och stärka förlagets varumärke. Syftet i den akademiska verksamheten kan för Zeppelin Universität antas vara att nå ut med forskningsresultat och befästa sin status i det akademiska samfundet, vilket också torde vara syftet för de olika skribenterna i antologin där källtexten ingår.

Författare till texten är Claus Offe, en tysk statsvetare som varit verksam bland annat vid universiteten i Bielefeld och Bremen och Humboldtuniversitetet i Berlin. Han har också varit gästlärare vid bland annat Stanford, Princeton och Harvard. Hans största akademiska insatser har legat inom området marxistisk statsteori, där han utvecklat teorier om

relationen mellan kapital och stat. Han har också vunnit det i Tyskland prestigefyllda Theodor Eschenburg-priset i statsvetenskap. (Hertie School of Governance) Författaren kan följaktligen anses vara en auktoritet inom det ämne källtexten behandlar.

Texten gavs ut 2013 och det ämne den behandlar berör vissa händelser som var aktuella vid denna tid – finanskris, klimatförändringar o.s.v. Ämnets aktualitet kan bidra till att ge texten en större spridning. Ämnet beskrivs alltså utifrån händelser som var samtida med utgivningen men också utifrån händelser som ligger ca 40 år bakåt i tiden.

2.2 Ideationell struktur

Texten är i hög grad monotematisk, med *ostyrbarhet* som det övergripande temat. Vissa delar av texten tar upp andra teman, till exempel definitionen av begreppet *stat* (r. 6–133) och olika typer av *statsförfall* (r. 572–628), men dessa knyter på olika sätt an till textens huvudtema. Huvudämnet *ostyrbarhet* blir belyst ur olika synvinklar i textens olika avsnitt och stycken: definition av begreppet, begreppets historia, synen på det från olika politiska ståndpunkter och faktorerna som leder till det tillstånd begreppet betecknar. Textens avsnitts- och styckeindelning återspeglar förhållandevis väl innehållsstrukturen, vilket underlättar för läsaren att följa författarens resonemang. Avsnittsrubrikerna avspeglar med något undantag de olika avsnittens makroteman. I tabell 1 nedan anges rubriker och förslag till makroteman och makropropositioner för de fyra rubriksatta avsnitten i källtexten. Som framgår av tabellen är rubrikerna något mindre specifika än avsnittens makroteman. I ett fall finns en ganska stor avvikelse mellan makrotema och avsnittsrubrik. Rubriken ”What causes the condition of ungovernability?” (r. 159–160) antyder ett makrotema som skulle kunna formuleras som ”orsaker till ostyrbarhet”, men temat för avsnittet är snarare en definition av tillståndet och en beskrivning av hur begreppet uppkommit och spridits.

Tabell 1 Makroteman och makropropositioner per avsnitt

Avsnitt/stycke	Rad	Makrotema	Makroproposition
Avsnitt ”1. Stateness and governing capacity”	5–157	Definition av begreppen stat och styrningsförmåga och sambandet mellan dem	Begreppet stat måste definieras både som innehavare av våldsmonopol och som innehavare av styrningsförmåga, och det finns ett samband mellan dem.
Avsnitt ”2. What causes the condition of ungovernability?”	159–240	Definition av begreppet ostyrbarhet och dess spridning	Begreppet ostyrbarhet betecknar ett tillstånd av institutionell otillräcklighet och fick spridning på 1970-talet.
Avsnitt ”3. ’Ungovernability’ and the left/right political code”	242–528	Högerns och vänsterns analys av ostyrbarhet och institutionella orsaker till tillståndet	Högerns och vänsterns uppfattning om hur ostyrbarhet ska bemötas är en fråga om politiska preferenser, och ostyrbarhet kan ses som ett resultat av interna, institutionella faktorer.
Avsnitt ”4. Ungovernability and state failure”	534–727	Orsaker till ostyrbarhet och olika typer av statsförfall	Ostyrbarhet kan bero på institutionella brister eller ske frivilligt genom privatiseringar och globalisering och orsaka statsförfall av olika typ.

Även styckeindelningen inom avsnitten följer i huvudsak textens innehållsstruktur. Endast i två fall avviker styckeindelningen från innehållsstrukturen: stycke 12 och 13 (r. 454–528) utgör en tematisk enhet som kan betecknas som ”institutionella orsaker till ostyrbarhet som en analytisk konstruktion”, medan stycke 18 (r. 668–712) utgörs av två olika makroteman (r. 668–685 resp. r. 685–712) som kan beskrivas som ”ostyrbarhet på grund av privatisering och globalisering” respektive ”frivillig ostyrbarhet genom privatiseringar”.

I innehållsstrukturen går det även att urskilja teman som skulle kunna betraktas som vanliga topiker i utredande texter. Hela första avsnittet av källtexten (r. 5–157) skulle kunna betecknas som en *definition* av begreppen *stat* och *styrningsförmåga*, i det andra avsnittet finner vi en *definition* av *ostyrbarhet* (r. 161–192) och en beskrivning av begreppets *uppkomst* och *spridning* (r. 195–240). I det tredje avsnittet hittar vi *åtgärder* mot eller

reaktioner på tillståndet (r. 244–313), liksom *orsaker* till att det uppstår (r. 379–452). I avsnitt fyra presenteras ytterligare *orsaker* till ostyrbarhet (r. 668–727) och *följder* av tillståndet i form av olika typer av statsförfall (r. 535–628).

Textens budskap eller makroproposition är inte helt enkelt att fastställa. Författaren fastslår explicit ett syfte med texten som skulle kunna betraktas som dess makroproposition: att den traditionella weberska definitionen av stat är otillräcklig och behöver kompletteras (r. 27–30). Det kan dock diskuteras om denna proposition överensstämmer med en proposition som summerar de faktiska propositionerna från textens olika delar. En makroproposition som sammanfattar vad texten faktiskt påstår blir i stället fokuserad på begreppet *ostyrbarhet* snarare än *stat* och mindre öppet subjektiv: ”ostyrbarhet kan leda till statsförfall och orsakas av institutionella brister eller av att stater frivilligt frånhänder sig beslutsrätten över specifika politikområden”. Makropropositionen för de fyra rubricerade avsnitten är inte explicit uttryckta i texten, men för de flesta av styckenas makropropositioner finns kärnmeningar som sammanfattar deras huvudinnehåll. Kärnmeningarna är inte sällan placerade på andra ställen i styckena än där de kunde förväntas (först eller sist). Kopplingen till makropropositionen är emellanåt också indirekt eller underförstådd, vilket gör det svårt att avgöra i vilken grad de hjälper läsaren att tillgodogöra sig texten. Ett exempel på en kärnmening som någorlunda tydligt sammanfattar styckets makroproposition finns i inledningen till andra stycket i källtexten. Makropropositionen ”Definitionen av stat som innehavare av våldsmonopol måste kompletteras med förmågan att styra” motsvaras ganska väl av kärnmeningen ”The argument that I shall pursue in this theoretical essay is that this conceptualization [d.v.s. den weberska definition av staten som innehavare av våldsmonopol, som nämnts i föregående stycke] of the state is overly parsimonious [d.v.s. behöver kompletteras]” (r. 27–30).

De presuppositioner texten gör är av tre olika slag. En typ av presuppositioner innebär att texten beskriver ett förhållande som står i motsats till ett annat, underförstått förhållande. Till exempel tas i det inledande avsnittet för givet att statens varande skulle kunna definieras utifrån ett inneboende, självständigt syfte, som något substantiellt (r. 6–8), i motsats till vad Offe anser, och att tillstånd eller instrument (r. 11–16) och relationer (r. 59–62) också kan ses som sätt att definiera varandet. En annan typ av presuppositioner innebär att texten förutsätter att vissa begrepp har en definierad betydelse som läsaren kän-

ner till. Så är fallet med en lång rad termer inom statsvetenskapen och angränsande delar av samhällsvetenskapen, till exempel *coercive monopoly* (r. 49), *demand overload* (r. 173), *monetarist supply side policies* (r. 310–311) och *mode of production* (r. 462). En tredje typ av presuppositioner förutsätter att vissa händelser i samtidshistorien är så väl kända att de inte behöver förklaras, till exempel skuldcrisen i eurozonen (r. 145), den arabiska våren och lånekrisen i Grekland 2012–13 (r. 156–157), oljekriserna 1973 och 1979 och ”missnöjets vinter” 1978–79 (r. 213–230). Sammantaget medför dessa ”förgivettaganden” att texten ställer ganska höga krav på läsarens nutidsorientering och kunskaper i olika samhällsvetenskapliga diskurser.

2.3 Interpersonell struktur

Textens propositioner möter oss från ett subjektsperspektiv som varierar i graden av uttrycklighet. I det inledande avsnittet träder ett tydligt författarperspektiv i form av ett ”jag” fram och beskriver den tes som författaren har för avsikt att driva: att Webers klassiska definition av begreppet *stat* som innehavare av våldsmonopol är otillräcklig (r. 27–30). Därefter blir författaren inte längre synlig genom explicita referenser. Senare i texten finns visserligen ett par förekomster av ”vi” (r. 100, 128, 446, 458, 609, 668), men i dessa fall är det personliga pronomenet snarast en variant av ett opersonligt ”man”, där extensionen är så vid att det blir meningslöst att tala om något slags referens. Författaren förblir dock synlig på andra, mer indirekta sätt, genom mer eller mindre subjektiva bedömningar och genom garderingar och understrykningar.

Det finns en stor mängd uttryck i texten som kan anses som subjektiva men där bedömningen sker längs andra skalor än de öppet värderande bra–dålig eller önskvärd–icke önskvärd. Exempel på denna typ av subjektivitet är bestämningar som innehåller något annat slags normativt inslag¹:

¹ Understrykningar i källtextcitat i textanalysen och översättningskommentaren har gjorts för att tydliggöra exemplen och förekommer inte källtexten.

- (1) "Max Weber has famously refused [...]" (känd–okänd)
(r. 6)
- (2) "the most influential chapter of the book [...]" (inflytelserik–betydelslös)
(r. 319–320).

Denna typ av uttryck kan tyckas mindre värderande men kan i olika sammanhang bidra till att styra läsaren i en viss riktning just eftersom det värderande inslaget är mindre uppenbart och därmed kan vara svårare att värja sig emot.

Värderingarna blir tydligare och författarperspektivet mer framträdande när bedömningarna handlar om författarens attityd till de åsikter, ideologier och personer som kommer till tals i texten och ligger längs skalor som bra–dålig och önskvärd–icke önskvärd eller längs besläktade skalor som betecknar något i någon mening positivt eller negativt. En ganska tydlig politisk tendens åt vänster visar sig i textens tredje och framförallt fjärde del: den nyliberala responsen på ostyrbarhetsproblem är ideologiskt reflexartad, passiv eller ogenomtänkt, den nykonservativa förklaringsmodellen för ostyrbarheten är felaktig och de liberala demokratierna präglas av kortsiktig opportunist. Detta kommer till uttryck i formuleringar som följande:

- (3) "The neoliberal reflex is to push problems [...] off the agenda [...]" (medveten–omedveten)
(r. 254–258)
- (4) "Under the spell of a hegemonic neo-liberal ideology [...]" (medveten–omedveten)
(r. 704–705)
- (5) "In other contexts, such behavior would come under accusations of criminal neglect." (laglig–olaglig)
(r. 664–666)
- (6) "[privatization and globalization] add up to the escape of [...] issues [...] from [...] public authority, with the [...] gap being filled [...] with foggy notions of 'governance' [...]" (tydlig–otydlig)
(r. 675–683)
- (7) "Huntington was [...] wrong in attributing the crisis of democracy to [...] leftists forces [...]" (rätt–fel)
(r. 442–445)
- (8) "they are unable to make themselves unable to act opportunistically." (kortsiktig–långsiktig)
(r. 626–628).

I texten förekommer även vissa understrykningar, som också fungerar som markörer för en närvarande författare som framträder som en auktoritet inom det ämne som dryftas. Understrykningarna är mer eller mindre kategoriska utsagor om nödvändigheten eller tillämpligheten av något:

- (9) "The diagnosis of ungovernability is always linked to a recommended remedial response [...]"
(r. 244–246)

(10) "the argument is in no way tied to a particular set of neo-conservative concerns."
(r. 381–383)

(11) "The intellectual appeal of this pattern of argument consists precisely in [...]"
(r. 403–405).

Betydligt vanligare än understrykningar är dock garderingar. De uttrycks ofta som en icke-faktisk modalitet i textens propositioner med hjälp av modala hjälpverb eller med andra verb som uttrycker en vaghet:

(12) "The failure of the state [...] can result in [...]"
(r. 76–80)

(13) "we may speak of a failure of governance [...]"
(r. 100–101)

(14) "there appears to be no choice but to wait [...]"
(r. 129–130)

(15) "cases where it seems less plausible to 'endogenize' [...]"
(r. 515–516).

Denna växling mellan understrykningar och garderingar för att uttrycka förvissning och försiktighet kan ses som ett typiskt drag för vetenskaplig argumentation (Hellspong och Ledin 1997, s. 189f).

Förutom författarens perspektiv förekommer också aktörsperspektiv där andra röster kommer till tals. Det sker genom olika former av inbäddningar. Inbäddningarna förekommer främst genom citat och referat (till exempel r. 320–370, 430–431, 523–528, 644–664), men även i form av indirekt anföring ("the state can only be defined, Weber thought, in *instrumental* terms", r. 11–12), som adjektiv ("their Weberian coercive monopoly", r. 48–49; "in the Weberian sense", r. 56–57) och som endast källhänvisning, med eller utan omnämnande av personen eller källan i löptexten (r. 125–127, 203). Även "namnlösa" röster släpps fram i form av negationer, "presupponerade mottexter" (Hellspong och Ledin 1997, 179), till exempel "it is not sufficient that [the state's] organs are capable to [...] neutralize rival pretenders to coercive power" (r. 31–35), "Ungovernability is a feature not of situations and events [...]" (r. 389–390), "This is by no means a condition [...]" (r. 549). De röster som släpps fram via inbäddning har olika funktioner, till exempel att lägga en grund som författaren sedan vidareutvecklar (till exempel Webers definition av stat, r. 6–25), att söka stöd för de påståenden som görs (till exempel r. 125–127, 259–271) eller att lyfta fram en åsikt som behöver problematiseras, bemötas eller vederläggas (till exempel r. 320–370).

De språkhandlingar som förekommer är till övervägande del påståenden som syftar till att förklara begreppet *ostyrbarhet* och hur det enligt författarens förmenande förhåller sig till begreppen *stat* och *statsförfall*. Frågeformade språkhandlingar förekommer på tre ställen i texten. I första förekomsten används frågan i löptexten för att beskriva ett kriterium för när en stat befinner sig i ett tillstånd av ostyrbarhet (r. 90–96). I den andra förekomsten utgör frågan en avsnittsrubrik (r. 159–160), vilket ger ett något märkligt intryck, eftersom alla de övriga avsnittsrubrikerna är utformade som två samordnade nominalfraser. Den tredje förekomsten är en lång rad alternativfrågor som används för att visa på vilka olika tolkningar man kan göra i fråga om orsaken till olika fall av ostyrbarhet (r. 473–508). I alla tre fallen tycks inte frågeformen användas som ett sätt att tilltala och involvera läsaren i texten utan snarare som ett strukturerande grepp, som ett slags kärnmening som sammanfattar det som följer.

2.4 Textuell struktur

Även om monotematiken, den tydliga markeringen av innehållsstrukturen genom avsnittsrubriker och styckeindelning, de igenkännbara topikerna och viss förekomst av kärnmeningar bidrar till att underlätta läsningen av texten, finns det drag i den textuella strukturen som bidrar till att göra den tung. Att texten kan betraktas som tung eller svår framgår av de höga värden som den får i olika läsbarhetsberäkningar. I tabell 3 visas läsbarhetsindex för källtexten enligt två olika läsbarhetsformler, Gunning Fog Index och Flesch-Kincaid Grade Level, som gjorts med hjälp av tre olika program som finns tillgängliga på internet: ap-prosto.com, onlineutility.org och readabilityformulas.org. Resultatet av Gunning Fog Index beräknas enligt formeln $0,4 * (\text{genomsnittlig meningslängd} + \text{andel svåra ord i } \%)$, där svåra ord är ord med tre eller fler stavelser (med vissa undantag), och ska utläsas som det antal år med formell utbildning som krävs för att kunna förstå texten vid en första läsning. Formeln för Flesch-Kincaid Grade Level är $(0,39 * \text{genomsnittlig meningslängd}) + (11,8 * \text{genomsnittlig ordlängd i stavelser}) - 15,59$, och resultatet ska utläsas som det antal skolår (i amerikanskt utbildningsväsen) läsaren behöver för att förstå texten. Beräkningarna har gjorts på hela källtexten med undantag för programmet på readabilityformulas.org, som har

en begränsning på 600 ord. Som framgår av tabellen bedöms texten som svårläst; den kräver att läsaren studerat på högskola för att tillgodogöra sig den.

Tabell 3 Källtextens resultat i olika läsbarhetsberäkningar

Läsbarhetsformel	Resultat		
	Approsto.com	Online-utility.org	Readabilityformulas.org
Gunning Fog Index	20,72	22,35	20,5 (mycket svårläst)
Flesch-Kincaid Grade Level	23,58	20,23	17,1 (högskoleexamen)

Denna komplexitet i den textuella strukturen härrör från två områden: meningsbyggnad och lexikon.

Främst två faktorer i meningsbyggnaden bidrar till komplexiteten: meningslängden och vänstertyngden. Meningslängden har beräknats på tre textutdrag om vardera 500 ord som valts ut för kvantitativ analys från textens inledning (r. 1–89), mitt (r. 315–412) och avslutning (r. 637–727) för att de ska vara så representativa som möjligt för texten som helhet. Den genomsnittliga meningslängden för dessa tre excerpter uppgår till ca 27,5 ord per grafisk mening (1 293 ord/47 meningar), vilket (i brist på referensvärden för engelskspråkig text) kan jämföras med de högsta svenska referensvärden som Per Lagerholm återger i *Stilistik*: 16,6 för vetenskaplig text och 19,0 för debatttext (Lagerholm 2008, s. 248).

En viktig förklaring till de långa meningarna är nominaliseringar som innebär att enkla satsler slås samman till utbyggda nominalfraser med långa efterställda bestämmningar för att skapa högre informationstäthet:

- (16) ”The failure of the state to prevent the formation of such groups or, at least, to maintain the upper hand over such forces once they have emerged, can result in the ruin of stateness, or ‘failed states’.” (Jämför med enkla huvudsatser som “Such groups can be formed”, “The state can prevent this”, “The state can maintain the upper hand over these groups”.) (r. 76–81)
- (17) ”The same year 1975 saw the publication of a ‘Report on the governability of democracies to the tri-lateral commission’, with the essay of Samuel Huntington on the United States having become the most influential chapter of the book” (Jämför med enkla huvudsatser som “A ‘Report [...]’ was published the same year”, “The book contained a chapter by Samuel Huntington”, “The chapter was about the United States”, “The chapter has become the most influential part of the book”.) (r. 315–320).

En annan viktig förklaring är en hög grad av paratax, där två eller flera led samordnas i en uppräkningsstruktur, främst nominalfraser. Det framgår av följande exempel:

(18) "Being able to govern means to perform [...] decisions effectively designed and implemented to protect and promote [...] societal conditions and processes (such as law and order, economic growth, property relations, the ultimate authority of the will of God or the ruling party, particular notions of social justice and social progress etc.) that rulers deem worth protecting and promoting." (r. 36–47)

(19) "As governments in the OECD world have massively responded [...] to symptoms of fiscal crisis and budgetary "demand overload" by moves to privatize all kinds of 'network industries' (of water, energy, financial markets, transportation, communication, and electronic media) as well as social services, public administration, and social security, they have deprived themselves deliberately [...] of some of their institutional capacity to make political decisions on these goods and services [...]" (r. 685–704).

Dessa parataktiska drag kan också ge intryck av hopning. Så är fallet i de upprädningsdrag som förekommer när författaren ska ge mer konkreta exempel på abstrakta begrepp:

(20) "In order to preserve and consolidate their monopoly of ("legitimate") violence, the holders of state power must be able to prevail over contending forces such as insurgent mass movements, private armies conducting civil war, the defection of parts of the military which then engage in armed domestic struggle, terrorist groups, armed drug cartels, separatist groups threatening the integrity of territory and population, foreign states occupying parts of a state's territory, and other *poderes facticos* aiming at undermining the loyalty and allegiance of populations to the state" (r. 62–76).

Här är dock frågan om författaren använder det som ett medvetet grepp för att uppnå en retorisk effekt eller om det är ett resultat av en strävan efter högsta möjliga precision, att inget får utelämnas eller lämnas oklart. Samma fråga väcks av upprädningsdragen av privatisering – "states seem to have incapacitated, disempowered, and impoverished their own capacity" (r. 705–708) – som kan tolkas som en medvetet använd pleonasm eller som en "bieffekt" av höga precisionskrav.

Utbyggda nominalfraser och parataktiska inslag är också en viktig förklaring till textens stora vänstertyngd. Ett exempel på en mening med extremt långt fundament, 50 ord, är följande:

(21) "As governments in the OECD world have massively responded [...] to symptoms of fiscal crisis and budgetary "demand overload" by moves to privatize all kinds of 'network industries' (of water, energy, financial markets, transportation, communication, and electronic media) as well as social services, public administration, and social security, they have deprived themselves deliberately [...] of some of their institutional capacity to make political decisions on these goods and services [...]" (r. 685–704).

För de tre utdrag som analyserats kvantitativt uppgår den genomsnittliga fundamentlängden, definierad som antal ord innan huvudsatsens finita verb, till 7,87 (370 ord/47 fundament; i beräkningen har särskrivna sammansättningar, t.ex. *state power, mass movements, terrorist groups* o.s.v., räknats som *ett* ord, liksom förnamn tillsammans med efternamn, t.ex. *Claus Offe*). Detta kan jämföras med de högsta svenska referensvärden som Lager-

holm återger, 3,5 för debatttext och vetenskaplig text, och 6,0 för lagtext (Lagerholm 2008, s. 250).

Förutom meningsbyggnaden bidrar även facktermer till textens komplexitet. Med tanke på textens huvudämne är det inte förvånande att en stor andel av innehållsorden rör olika ämnen inom samhällsvetenskapen, till exempel nationalekonomi ("monetarist supply side policies", r. 310–311), företagsekonomi ("market agents", "network industries", r. 503, 689), sociologi ("post-materialism", "secularization hypothesis", r. 221–222, 521) och statsvetenskap ("New Left", "monopoly of violence", r. 198–199, 557). Vissa delar av terminologin har även letat sig in i allmänspråket via nyhetsrapporteringen (till exempel "austerity policies", "business cycle", "public administration", r. 99, 252, 693) medan andra tillhör en klart fackspråklig domän (till exempel "participatory egalitarianism", "ideal-typical case", r. 341, 459–460). Vissa termer som även används i mindre preciserad betydelse i allmänspråket förekommer i en snävare fackspråklig betydelse i texten (till exempel "anarchy", "mode of production", r. 461, 462). De fackspråkliga termerna ställer ganska höga krav på läsarens samhällsvetenskapliga kunskaper.

Komplexiteten till följd av meningsbyggnaden och de lexikala egenskaperna motverkas i viss utsträckning av en tydlig konnektivbindning med ofta utsatta konnektiver. Den explicita konnektivbindningen underlättar läsarens möjlighet att följa argumentationen. Konnektiverna är främst adversativa (*instead, while, if anything, but*; r. 8, 137, 142, 719), additiva (*namely, in addition, or, moreover*; r. 13, 35, 149, 341) och kausala (*that is to say, in order for, thus, hence*; r. 16, 30, 357, 362). De adversativa konnektiverna används till exempel vid argumentation mot ett annat, tidigare synsätt, de additiva för att lägga till ytterligare kriterier i en definition eller för att förklara ett abstrakt begrepp med konkreta exempel och de kausala för att sammanfatta ett resonemang eller visa på följderna av till exempel en process.

2.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan källtexten i stor utsträckning beskrivas utifrån stilaxlarna *lätt–tung, konkret–abstrakt, vag–exakt, subjektiv–objektiv* och *personlig–opersonlig* (Hellspong

och Ledin 1997, s. 199ff). Ett stort inslag av facktermer liksom förutsatta kunskaper om en rad samtidshistoriska händelser gör tillsammans med långa meningar och vänstertyngd att texten placerar sig nära polen *tung* på stilaxeln *lätt–tung*, detta trots att tyngden i viss mån motverkas av en stringent innehållsstruktur som tydligt markeras med avsnitts- och styckeindelning och en explicit konnektivbindning. På skalan *konkret–abstrakt* placerar sig texten närmare den abstrakta ändpunkten på grund av att ordvalet genomgående hålls på en abstrakt nivå; även när abstrakta processer ska konkretiseras stannar exemplen på en operativ nivå – ”terrorist groups, armed drug cartels, separatist groups” (r. 70–71). Texten är *exakt* snarare än *vag*, vilket kommer till uttryck genom bruket av facktermer, strävan att definiera och ett precisionskrav som leder till ”hopningar”. På skalan *subjektiv–objektiv* är texten svårare att placera in. Ytligt sett befinner den sig långt från en debatttext, men inslagen av värderingar placerar den även ett bra stycke från en ”objektivt” utredande text. På skalan *personlig–opersonlig* befinner sig texten betydligt närmare den opersonliga änden. Texten ger klart uttryck för värderingar som kan tillskrivas författaren och personer kliver då och då fram på scenen – Huntington, Posner, Greenspan, till och med författaren själv i inledningen – men för det mesta möter läsaren textens propositioner på en abstrakt, operativ systemnivå.

3 Överväganden inför översättningen

3.1 Målspråkskontexten

Översättningen av källtexten gjordes på uppdrag av tidskriften *Fronesis*, då texten skulle ingå i ett kommande nummer på temat *kris*. Enligt Henrik Gundenäs, som är medlem i redaktionskommittén och den som förmedlat översättningsuppdraget, utkommer tidskriften med fyra nummer per år fördelade på två utgåvor. Den utkommer endast i pappersformat med en upplaga av i genomsnitt 2 000 exemplar, och antalet prenumeranter uppgår till ca 900 personer. Förutom översättningsgranskning och viss administration utförs arbetet med

tidskriften uteslutande av personer som arbetar ideellt – redaktionskommitté, nummerredaktioner och översättare. (Gundenäs 2014) Enligt tidskriftens hemsida utges *Fronesis* av en förening, *Tidskriftsföreningen Fronesis*, som varje år väljer en redaktionskommitté för det löpande arbetet. Redaktionskommittén utser för varje nummer som utges under året en särskild redaktion som sedan i sin tur knyter till sig de resurser som behövs för arbetet med det enskilda numret.

Att *Fronesis* ser som sin uppgift att vara en alternativ politisk röst till vänster på den politiska höger–vänster-skalan framgår av beskrivningen av tidskriftsföreningens uppkomst och syfte på hemsidan: föreningen bildades för att ”skapa en mötesplats för ett radikalt samtal om framtiden som engagerar den traditionella arbetarrörelsen, nya sociala rörelser såväl som forskare inom akademien och andra samhällsintresserade”, och utgivningen motiveras med att ”debatten behöver radikaliseras”. Den alternativa politiska inriktningen framgår även av rubrikerna för de seminarier som föreningen enligt nyheterna på hemsidan varit med och arrangerat: ”Hemlöshet, kön och politik på Feministiskt forum 2014”, ”Hushållet i RUT-avdragets tid på Socialistiskt Forum 2013”, ”Rätten till bostad på Folkets scen i Göteborg 18/11”.

Hand i hand med det politiska syftet att sprida alternativa politiska röster går ambitionen att göra samhällsvetenskapliga idéer tillgängliga för en bredare svensk målgrupp. Detta framgår både av hemsidans beskrivning av bakgrunden till att *Fronesis* bildades, för att ”göra en internationell samhällsteoretisk debatt tillgänglig på svenska”, och av syftet att genom utgivningen ”[m]ed breda ingångar och en pedagogisk ambition [...] göra det komplexa tillgängligt för fler”. Denna ambition framkommer även av den tiosidiga ”Fronesis manual för översättare” som bifogades källtexten. Förutom anvisningar om utformningen av källhänvisningar, stavningskonventioner och språkriktighetsrekommendationer ger manualen även instruktioner som mer direkt rör översättningens tillgänglighet för målspråkets målgrupp: svåröversatta uttryck kan kommenteras i noter, likaså förhållanden som kan antas vara okända för en svensk publik och begrepp som läsaren antagligen inte behärskar. Begrepp på främmande språk ska alltid översättas eftersom ”det ska räcka att behärska svenska för att kunna läsa *Fronesis*.” (Fronesis 2014)

3.2 Överväganden och strategier

Som framgår av beskrivningen av målspråkskontexten ovan skiljer sig översättningens verksamhet och målgrupp ganska mycket från ursprungstextens. Medan källtexten, förutom i den kommersiella förlagsverksamheten, hör hemma i en akademisk verksamhet där både den avsedda och den verkliga målgruppen torde utgöras av personer inom samma verksamhet, och möjligen av personer som är verksamma professionellt inom den politiska sfären, hör måltexten hemma i en ideell politisk verksamhet med folkbildande ambitioner, där åtminstone den avsedda målgruppen är betydligt bredare och mindre insatt i den statsvetenskapliga diskursens textkonventioner och fackterminologi. Detta talar för att överföringen av källtexten till målspråket bör göras utifrån en funktionell strategi, där översättningen bör inriktas på att måltexten ska fylla samma funktion i förhållande till den nya kontextens målgrupper, snarare än en imitativ strategi med målet att så troget som möjligt återge författarens ton, stil och verkningsmedel (Lundquist 2007, s. 37). På en praktisk, ”lokal” nivå i texten innebär en sådan funktionell strategi framförallt att de drag som enligt textanalysen främst bidrar till att göra källtexten tung skulle behöva anpassas till den nya målgruppen. Facktermer skulle behöva översättas och definieras, samtidshistoriska händelser förklaras och meningsbyggnaden förenklas genom uppdelning av långa meningar och omkonstruktion av vänstertunga meningar.

Ett val av en funktionell global översättningsstrategi måste dock vägas mot faktorer som pekar i motsatt riktning, mot en mer imitativ strategi, och som rör författarens och textens trovärdighet och auktoritet. De drag i källtexten som bidrar till att göra texten tung och komplicerad medverkar samtidigt till att peka ut den som tillhörande en akademisk vetenskaplig genre. De ger med andra ord läsaren ett intryck av vetenskaplig auktoritet. Källtexten kan beskrivas som en vetenskaplig text med både utredande och argumenterande drag: samtidigt som den utreder betydelsen av, bakgrunden och orsakerna till och följderna av *ostyrbarhet* argumenterar författaren för sin uppfattning i dessa frågor och för varför definitionen av begreppet *stat* behöver kompletteras med en styrbarhetsaspekt. Enligt Lagerholm utmärks vetenskaplig text av förhållandevis stor meningslängd och fundamentlängd (Lagerholm 2008, s. 248, 250). Inslaget av fackspråkliga termer och uppräknings för att

exemplifiera och specificera olika begrepp vittnar om en strävan efter en hög grad av precision och entydighet, något som också är utmärkande för fackspråkstexter (Ingo 2007, s. 225).

Som framgår av textanalysens kontextavsnitt kan författaren betraktas som en auktoritet inom källtextens ämne. Intrycket av att så är fallet förstärks också av en strategi där *Fronesis* till sina nummer väljer ut texter skrivna av auktoriteter inom sina respektive fält, vilket antyds av de exempel på författare som har ingått i utgivningen: Theodor Adorno, Hannah Arendt, Pierre Bourdieu, Michel Foucault med flera. Även detta förhållande talar för en mer imitativ strategi, där stilval på olika nivåer som kan antas vara uttryck för författarens personliga stil bör bevaras: "[i]mitativa översättningar förekommer oftast när originaltextens avsändare är en auktoritet inom sitt område – en litterär, vetenskaplig, politisk auktoritet" (Lundquist 2007, s. 37; min översättning). Exakt vad i källtexten som utgör uttryck för författarens personliga stil och vad som är resultatet av författarens hänsyn till genrekonventioner är dock svårt att avgöra. I praktiken bör därför ett hänsynstagande till författarauktoriteten medföra en mer imitativ strategi generellt.

Den slutsats jag dragit i fråga om val av global översättningsstrategi är att översättningen bör göras i huvudsak enligt en imitativ strategi för att bibehålla drag som kan bidra till att signalera auktoritet och trovärdighet hos text och författare. En viss grad av anpassningar till målspråkskontexten kan och bör dock göras. Extremt långa meningar behöver delas upp, och mycket vänstertunga meningar konstrueras om. Anpassningarna innebär också att facktermer översätts till sina etablerade motsvarigheter på svenska, och om sådana saknas görs en översättning samtidigt som källspråkets term återges och beskrivs i en not. Översättningens målgrupp kan antas vara politiskt intresserad och därmed förhållandevis välorienterad om de tidsmässigt mest närliggande händelser som texten hänvisar till, varför dessa inte behöver förklaras. För händelser eller företeelser som kan antas vara obekanta för en svensk målgrupp på grund av att de till exempel är speciella för ett visst land bör en förklarande not ges.

4 Översättningskommentar

Denna översättningskommentar inriktar sig på *ett* problemområde i översättningen: terminologin. Kommentaren inleds med en kort beskrivning av domän- och kapacitetsförlust i högre utbildning och forskning och hur den påverkar termöversättningen. Därefter ges en kort beskrivning av terminologiska begrepp och principer och vilka tillförlitliga källor som kan användas vid översättning av termer. Efter det följer en beskrivning av några problem som kommit fram under översättningen av termer i källtexten. De termer som beskrivs – *ungovernability*, *coercive monopoly/monopoly of violence* och *substantive* – har valts utifrån vilken typ av översättningsproblem de medför. För *ungovernability* har problemet främst varit att hitta en vedertagen översättning, för *coercive monopoly/monopoly of violence* att välja termer i överensstämmelse med översättningsstrategin och för *substantive* att avgöra om det rör sig om ett allmänord eller en fackterm.

4.1 Domänförlust och kapacitetsförlust

Enligt betänkandet av Språklagsutredningen, *Värna språken*, lanserades begreppet *domän* på 1960-talet av Joshua Fishman och kan definieras som ”en språksituation som kännetecknas av vissa särskiljande egenskaper gällande plats, ämne och deltagare” (SOU 2008:26, s. 44). Skolan, familjen och arbetslivet är exempel på domäner. Både *Värna språken* och *Engelska eller svenska?*, en kartläggning av Linus Salö som utgavs av Språkrådet 2010, pekar på *domänförlust* som en företeelse som påverkar forskning och högre utbildning i Sverige (SOU 2008:26, s. 26; Salö 2010, s. 15). Domänförlust innebär att ett språk helt ersatts av ett annat inom en viss domän (SOU 2008:26, s. 44). Salös kartläggning hänvisar till undersökningar som pekar på att engelskans dominans inom vetenskapen påverkar svenskan som vetenskapligt skriftspråk och att engelskan inte bara dominerar som publiceringsspråk inom det naturvetenskapliga och tekniska området utan även är på väg att ta över som undervisningsspråk (Salö 2010, s. 15f). Enligt uppgifter från Verket för högskoleservice (nuvarande Universitets- och högskolerådet) sker en stor andel av undervisningen

på avancerad nivå på engelska, i ungefär 65 % av master- och magisterprogrammen (Salö 2010, s. 7). Domänförluster inom den högre utbildningen kan leda till kapacitetsförluster, vilket innebär att undervisningen blir lidande av att lärare och studenter inte använder det språk de behärskar bäst (Salö 2010, s. 8). Vilken följd detta har för inläringen är omtvistat, men vissa undersökningar pekar på att det kan ha en negativ påverkan på inläringen av abstrakta begrepp (Salö 2010, s. 17).

Ur ett översättarperspektiv är det emellertid inte i första hand kapacitetsförlusten i undervisningen som är det problematiska, utan att domänförluster innebär en risk att ingen svenskspråkig terminologi etableras. Det innebär att översättaren ställs inför problemet hur han eller hon ska hantera källspråkets fackterminologi. Facktermerna kan lämnas oöversatta, eventuellt med en förklaring på målspråket, de kan ersättas med en beskrivande omskrivning eller så kan översättaren skapa nya termer på målspråket. Var och en av lösningarna har sina för- och nackdelar. Fördelen med att behålla källspråkets termer kan vara att de och deras begreppsinnehåll sannolikt är förankrade hos målgrupper med goda kunskaper i källtextens diskurs, men det här alternativet kan medföra problem om målttextens läsare saknar dessa kunskaper. Omskrivningar bör ge goda möjligheter att på ett tydligt sätt förmedla begreppsinnehållet till läsarna men kan vara osmidigt i vissa sammanhang och kan skapa en otydlighet kring målttextens sammanhang med andra texter som behandlar samma begrepp men benämner eller beskriver det annorlunda. Att skapa en ny term på målspråket kan ge en smidighet i formuleringen men kan samtidigt föra med sig problem med begripplighet och acceptans hos läsarna, och sambandet med andra texter där en annan term valts för att beteckna begreppsinnehållet kan bli bristande. Anvisningarna i översättarmanualen från *Fronesis* och tidskriftens folkbildande ambitioner talar mot det första alternativet, att använda termerna på källspråket. I min översättning av Offes text har jag därför i stället valt att i första hand försöka hitta vedertagna översättningar av termerna, och, om det inte låter sig göras, använda en omskrivning eller skapa en svensk term för begreppet.

4.2 Terminologiska begrepp, principer och källor

I en rapport framtagen på uppdrag av Hälso- och sjukvårdens utvecklingsinstitut, *Metoder och principer i terminologiarbetet* (1999), beskriver TNC några principer och begrepp inom terminologiarbetet och vad som kännetecknar goda termer. Syftet med terminologiarbetet, menar man, är att genom en väldefinierad och konsekvent terminologi skapa förutsättningar för en effektiv kommunikation inom ett fackområde. Rent praktiskt handlar det om att kartlägga och analysera fackområdets begrepp och termer och deras relationer, fastställa definitioner för dem och ge rekommendationer om vilka termer som bör användas. (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 5f)

Fyra centrala begrepp i terminologiarbetet är *begrepp*, *referent*, *term* och *definition*. *Referenten* är en utomspråklig enhet, en företeelse i verkligheten (till exempel ett träd) som vi uppfattar tillhör en särskild kategori av företeelser på grundval av vissa egenskaper som utmärker alla referenter som tillhör kategorin (till exempel kategorin träd). De gemensamma egenskaperna för kategorier av referenter i verkligheten använder vi för att skapa tankekonstruktioner, *begrepp*, som redskap för att mentalt strukturera verkligheten (till exempel begreppet "träd"). Begreppet består av en unik uppsättning kännetecken (jämför med semantiska särdrag) som motsvarar de gemensamma egenskaper som kännetecknar den kategori av referenter som begreppet representerar. Begreppet är en mental föreställning, och för att kunna kommunicera om begreppet måste det ges en språklig benämning, en *term* (till exempel *träd*). (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 8) För att undvika missförstånd i kommunikationen kan en beskrivning av begreppet tas fram, en *definition* (till exempel för *träd*: "högvuxen, icke klättrande vedväxt med genomgående huvudstam"). Definitionen bygger på begreppets kännetecken, avgränsar begreppet i förhållande till andra begrepp och återspeglar dess plats i begreppssystemet (till exempel *träd* i förhållande till *buske*, *barrträd* eller *lövträd*). (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 8f) Ett begrepp har alltid en relation till andra begrepp, och ett visst antal begrepp och deras inbördes relationer utgör ett *begreppssystem*. Ett fackområde har ofta flera begreppssystem som täcker olika delområden. (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 9)

Rapporten beskriver också några krav som bra termer bör uppfylla. En term bör vara precis, det vill säga så exakt och så entydigt som möjligt beskriva begreppet. En följd av det är att ord som är polysema eller homonyma inom ett ämnesområde bör undvikas. Termen bör också vara accepterad av fackmän; en ny term ska inte myntas om det redan finns en som är vedertagen. (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 18) I *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik* (2010) påtalar Nuopponen och Pilke dock att det kan vara svårt att fastslå en gräns för när en term har blivit allmänt accepterad. Utvecklingshastigheten inom ett fackområde kan skapa ett behov av snabbt skapade termer för nya företeelser, och fackordlistor med rekommenderade termer används inte nödvändigtvis av dem som är verksamma inom området. (Nuopponen och Pilke 2010, s. 70) Vidare bör en term passa in i språksystemet, främst vad gäller stavning, böjning och uttal, och vara språkekonomisk – en kortare term är att föredra framför en längre (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 18f). En god term bör även vara genomsynlig, det vill säga att man lätt ska kunna förstå vad den betyder (Tekniska nomenklaturcentralen 1999, s. 19). Besläktat med genomsynligheten är ett annat krav som Nuopponen och Pilke beskriver, nämligen att en god term också visar den plats begreppet har i begreppssystemet: ”någon information om över-, sido- och underbegrepp borde kunna ges via termen” (Nuopponen och Pilke 2010, s. 67).

En vanlig källa till nya termer är lån från allmänspråket, andra fackområden, främmande språk, dialekter och fackslang (Nuopponen och Pilke 2010, s. 71). Rune Ingo nämner fackordböcker och fackordlistor som nyttiga källor för att hitta befintliga facktermer men konstaterar samtidigt att nya termer ofta inte hunnit komma med i den typen av förteckningar. Andra källor han nämner som kan vara användbara är termbanker, sökningar på internet, fackmän och språkvårdsorgan. (Ingo 2007, s. 107) I arbetet med att översätta källtexten har sökning efter vedertagna termöversättningar i så tillförlitliga källor som möjligt varit förstahandsalternativet. I brist på belägg för en etablerad översättning har jag i andra hand försökt använda översättningsmotsvarigheter som uppfyller de egenskaper som anses känneteckna goda termer.

4.3 *Ungovernability* – problem att styra eller styras?

Termen *ungovernability* är central i översättningen eftersom den betecknar det begrepp som utgör makrotemat för hela texten. Förutom som rubrik förekommer termen på drygt 30 olika ställen i texten. Problemet med översättningen av *ungovernability* består i att finna en motsvarighet som kan anses vedertagen och är lika genomsynlig som den engelska termen.

Trots idogt sökande har jag inte lyckats hitta någon fackordbok inom statsvetenskap eller politisk sociologi, och jag har inte heller haft tillgång till någon fackman inom området under översättningsarbetet. I stället har jag använt mig av statsvetenskaplig och sociologisk sekundärlitteratur, varav en del är verk som källtexten hänvisar till. Jag har också konsulterat mindre specialiserade resurser som EU:s termdatabas IATE och den svenska nationella termbanken Rikstermbanken, utöver allmänna ordböcker och uppslagsverk som Norstedts engelska ordbok, Svenska Akademiens ordbok (SAOB) och Nationalencyklopedin.

Varken IATE eller Rikstermbanken ger några träffar vid sökning på *ungovernability* eller dess motsats, *governability*, och jag har därför varit hänvisad till att söka i andra källor. För att kunna bedöma olika möjliga översättningar som jag hittat i dem har det varit nödvändigt att försöka att närmare fastställa vilken betydelse termen *ungovernability* har i källtexten. I Offes text betecknar begreppet *ungovernability* ett misslyckande med styrning eller ledning ("a failure of governance", r. 100–101), som kan betecknas som ett *tillstånd* ("a condition of 'ungovernability'", r. 101–102) och som orsakas av att staten inte kan uppamma de politiska resurser som krävs för att övervinna interna eller externa krafter som hindrar staten från att fatta och genomföra sina beslut: "[if] the state [cannot] mobilize the requisite political resources [...] to overrule forces [...] who oppose and obstruct its policies and sabotage their formation and implementation [...] we may speak of a failure of governance, or of a condition of 'ungovernability'" (r. 90–102). Tillståndet drabbar staten både som *aktör* i form av en oförmåga att styra eller leda och som *föremål för* styrning eller ledning: "The condition of ungovernability results from institution allowing for (or being, at any event, incapable to prevent) the rise of problems and conflicts that these very same institutions later turn out to be incapable of processing in any orderly and routinized

ways” (r. 166–172). En översättning av *ungovernability* bör alltså fånga vissa aspekter av begreppet vid sidan av betydelsen att en förmåga till styrning eller ledning saknas: det betecknar ett tillstånd snarare än en egenskap, och tillståndet drabbar staten både i egenskap av aktör – den som leder eller styr – och i egenskap av föremål eller objekt – den som leds eller styrs.

I källtexten förekommer dock även betydelsemässigt och formmässigt besläktade termer som en översättning av *ungovernability* behöver ta hänsyn till: *govern/governning*, *governing capacity/powers*, *governable*, *ungovernable*, *governability* och *governability deficiencies*. Verbet *govern* förekommer i fem fall i källtexten i sin grundform, *govern* (r. 36, 37, 180, 251, 353), och i tre fall som participiellt huvudord, *governing* (r. 50, 52, 611). I samtliga fall utom ett (r. 611: ”a temporal crowding-out effect governing the agendas of liberal democracies”) används *govern/governning* om förmågan hos staten eller i den aktuella kontexten närmast synonyma begrepp (system av politiska institutioner, regeringar) att leda eller styra. *Governing* används också i sammansättningar som bestämning till huvudordet *capacity* och *powers*. *Governing capacity* och *governing powers* förekommer tio gånger, samtliga med betydelsen förmågan hos en stat eller motsvarande att kunna styra eller leda (r. 5, 54, 61, 83, 131, 144, 189, 192, 411, 711–712). Adjektivavledningen *governable* förekommer en gång i källtexten, där den har betydelsen förmågan hos en stat att kunna styras eller ledas (r. 649–651: ”Whether America is governable... has been brought into question”). Motsatsen till *governable*, *ungovernable*, förekommer på två ställen i källtexten för att beskriva ett tillstånd där en stat eller nation inte går att leda eller styra (r. 175, 295). Substantivet *governability* förekommer som huvudord tio gånger i källtexten, i samtliga fall med betydelsen ”förmågan att styra eller leda en stat” (r. 137, 274, 316, 347, 359, 424, 433, 528, 712, 727). Sammansättningen *governability deficiencies* förekommer en gång och betyder i det sammanhanget ”brister i förmågan att styra eller leda” (r. 600). Analysen av dessa termer visar att de samtliga representerar begrepp med samma betydelsekärna som *ungovernability*, alltså förmågan hos en stat att kunna styra eller leda eller att kunna styras eller ledas. Närheten i betydelse mellan termerna signaleras genom en närhet i form i och med att de är avledda eller sammansatta utifrån ett och samma rotmorfem, {*govern*}. Slutsatsen är att en översättning av *ungovernability* helst bör göras med en svensk term som tillåter att motsvarande avledningar och sammansättningar kan göras i måltexten för

att göra de nära betydelsemässiga relationerna tydliga. Termöversättningen bör samtidigt ha en genomsynlighet som gör att den så tydligt som möjligt förmedlar begrepps innehållet till läsarna.

Ett uppslag till en svensk term för *ungovernability* ges i en av de källor som källtexten hänvisar till, Albert O. Hirschmans *The Rhetoric of Reaction: Perversity, Futility, Jeopardy* (1991). I den svenska översättningen, *Den reaktionära retoriken: konsten att argumentera mot alla samhällsförändringar* (1996), har Hans O. Sjöström översatt originalets term *governability crisis* (Hirschman 1991, s. 118) med *regeringsbarhetskris* (Hirschman 1996, s. 116), det vill säga *governability* har översatts med *regeringsbarhet*. Däremot översätter inte Sjöström dess motsats *ungovernability*, som återfinns i originalet (Hirschman 1991, s. 118), med en term utan med en beskrivande omskrivning: ”ett antal politiska analytiker [började] tala om en allmän ’regeringsbarhetskris hos demokratierna (eller omöjligheten att regera dem)’” (Hirschman 1996, s. 116). Valet av denna strategi är kanske en följd av det problem som uppstår om en svensk term för *ungovernability* ska skapas utifrån *regeringsbarhet*: svenskans morfologi tillåter knappast en översättning av *ungovernability* med **regeringsobarhet* eller **oregeringsbarhet*.

Hans O. Sjöström pekar icke desto mindre på en möjlighet att skapa svenska motsvarigheter till källtextens varianter bildade runt {*govern*} med utgångspunkt i roten {*reger*}. Andra möjliga svenska översättningar av *ungovernability* med denna utgångspunkt är *regeringsoförmåga* och *regeringsoduglighet*. Varken IATE eller Rikstermbanken ger dock några träffar på dessa förslag eller på deras motsatser, *regeringsförmåga* respektive *regeringsduglighet*, och det gör inte heller SAOB. Sökningar i Nationalencyklopedin ger inga träffar på *regeringsoförmåga*, *regeringsoduglighet* eller *regeringsförmåga*, men däremot finns två uppslagsord där *regeringsduglighet* ingår i artiklarna, ”El Salvador” och ”Pehr Evind Svinhufvud”. Betydelsen är dock inte riktigt densamma som i Offes text, utan *regeringsduglighet* har i artiklarna snarare betydelsen ” trovärdigt regeringsalternativ”. *Regeringsduglighet* är också det enda av dessa fyra ord som ger resultat vid sökning i de korpusar i Språkbankens korpusamling Korp som skulle kunna betraktas som någorlunda tillförlitliga källor med koppling till ämnet för Offes text (myndighetstexter, akademiska texter, tidskriften *Forskning och framsteg* och Europaparlamentets webbsida). Ordet ger en träff från en doktorsavhandling i statsvetenskap, men utifrån den kontext som ges i Språk-

banken tycks betydelsen även här vara ”trovärdigt regeringsalternativ”: ”i de svenska valrörelserna [...] var det av allra högsta vikt för oppositionspartierna att övertyga väljarna om deras gemensamma regeringsduglighet”. Termerna *regeringsoförmåga* och *regeringsoduglighet* verkar dock ha viss spridning i den politiska sfären. *Regeringsoförmåga* ger tre träffar från dagstidningar och sociala medier i Språkbanken och mellan 10 och 20 träffar från samma typ av källor på Google, och termen *regeringsoduglighet* ger visserligen inga träffar i Språkbanken men däremot drygt 2 000 på Google, varav åtminstone de första 100 så gott som uteslutande kommer från dagstidningar, politiska tidskrifter och sociala medier. Av dessa källor är förmodligen de politiska tidskrifterna de som skulle kunna betraktas som någorlunda tillförlitliga ur ett terminologiskt perspektiv. I en av de två träffar från politiska tidskrifter som jag undersökt, *Dagens Arena*, förekommer ordet dock enbart i en läsarkommentar, och källan kan därmed anses ha låg tillförlitlighet. I den andra träffen, från tidskriften *Fokus*, förekommer det i artikeltexten, men det är svårt att utifrån sammanhanget avgöra om betydelsen är densamma som för *ungovernability*. Även om det inte säkert kan fastställas att *regeringsoförmåga* och *regeringsoduglighet* är vedertagna termer med samma betydelse som i källtexten har de fördelen av att kunna inlemmas i ett begrepps nätverk på samma sätt som nätverket kring {*govern*} i källtexten: *govern* och *governance* → *regera* eller *regerande*, *governance capacity* och *governance powers* → *regeringsförmåga*, *governable* → *regeringsbar*, *ungovernable* → *oregerbar*, *governability* → *regeringsförmåga* eller *regeringsduglighet* och *governability deficiencies* → *brister i regeringsförmågan* eller *regeringsdugligheten*. Termerna kan också betraktas som lika genomsynliga som källtextens *ungovernability*.

Förutom osäkerheten kring hur etablerade dessa termer är finns det emellertid en annan invändning mot *regeringsoförmåga* och *regeringsoduglighet* som översättningar av *ungovernability*. Både *oförmåga* och *oduglighet* betecknar enligt definitionerna i SAOB och Nationalencyklopedin (NE) en egenskap eller ett förhållande hos en aktör eller ett instrument:

(22) *oförmåga*:

- ”förhållandet att (konstitutionellt l. tillfälligtvis) sakna förmågan att göra ngt visst, egenskapen l. förhållandet att vara oförmögen till ngt” (SAOB)
- ”avsaknad av förmåga att utföra viss handling e.d.” (NE)

(23) *oduglighet*:

- ”egenskapen att vara oduglig osv.; frånvaro av l. brist på duglighet, inkompetens” (SAOB)

”som inte har tillräcklig förmåga särsk. på visst område; om person [...] om föremål som inte kan användas för det avsedda ändamålet” (NE: *oduglig*).

I analysen av betydelsen av *ungovernability* ovan framgår att termen används för att beskriva ett tillstånd både hos den som ska utöva och den som är föremål för styrningen eller ledningen. Den senare betydelsen yansar riskerar att gå förlorad i översättningar som *regeringsförmåga* och *regeringsoduglighet*. Perspektivet utgår i stället från hur tillståndet påverkar den styrande eller ledande aktören.

En annan möjlig översättning av *ungovernability* är *ostyrbarhet*. Den fångar emellertid inte heller den perspektivmässiga ”ambivalensen” hos *ungovernability* så som termen används i källtexten. Den förskjuter i stället perspektivet till föremålet för den brist på styrning eller ledning som tillståndet betecknar. Även *ostyrbarhet* innebär att alla varianter i begreppsnätverket kan bildas enligt källtextens mönster: *govern/governning* → *styra/styrande*, *governning capacity/powers* → *styrningsförmåga*, *governable* → *styrbar*, *ungovernable* → *ostyrbar*, *governability* → *styrbarhet* och *governability deficiencies* → *styrbarhetsbrister/brister i styrbarheten*.

Till skillnad från *regeringsförmåga* och *regeringsoduglighet* finns det dock belägg som tyder på att *ostyrbarhet* är etablerat inom fackområdet med samma begreppsinnehåll som källtextens *ungovernability*. En sökning i de korpusar i Korp som kan anses som mer tillförlitliga och relevanta i ett statsvetenskapligt sammanhang ger 12 träffar på *styrbarhet*, varav tre från Europaparlamentets webbsida, där termen används i en betydelse – förmågan att styra olika institutioner (EU, staten Angola) – som liknar den i källtexten. Ett ännu tyngre belägg är att motsatsen *styrbarhet* används för att beteckna möjligheten till politisk styrning av offentlig förvaltning i betänkandet *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1, s. 132). Dessutom används *ostyrbarhet* för att beteckna en oförmåga till politisk maktutövning av Olof Petersson, professor emeritus i statsvetenskap vid Uppsala universitet, i artikeln ”Dåliga utredningar försvagar demokratin” i *Finanstidningen*². Det starkaste stödet finns dock i Peterssons lärobok i statsvetenskap *Statsbyggnad. Den offentliga maktens organisation* (2013). I kapitlet *Ostyrbarhet* beskriver han styrningsproblemen i en hierarkiskt organiserad offentlig förvaltning i ljuset av den kris för de västerländska demokratierna som Offe redogör för i källtexten (r. 195–240): ”Under

² Enligt Olof Peterssons hemsida; *Finanstidningen* är numera nedlagd.

1970-talet kom allt fler länder att uppleva en politisk och administrativ styrningskris [...]. Två nyckelbegrepp i denna debatt blev överbelastning (*overload*) och en därav följande ostyrbarhet (*ungovernability*).” (Petersson 2013, s. 24)

Varken *ostyrbarhet*, *regeringsoduglighet* eller *regeringsoförmåga* är idealiska översättningar av *ungovernability* eftersom de inte fångar det dubbla perspektivet i källspråkstermen. Alla tre alternativen kan emellertid anses som förhållandevis genomsynliga, och de tillåter samma mönster av avledningar och sammansättningar som *ungovernability*. Eftersom *ostyrbarhet* är det alternativ där beläggen är starkast har jag valt det som min översättning av *ungovernability*.

4.4 Våld eller tvång? *Coercive monopoly* och *monopoly of violence*

Ett annat terminologiskt problem finns i översättningen av uttryck i källtexten där *monopoly* ingår i sammansättningar eller kollokationer med olika beteckningar för våld eller tvång. I källtexten ingår *monopoly* i olika konstellationer med bestämningarna *coercion/coercive*, *violence* och *physical force*:

- (24) “the state can only be defined [...] as the supreme power-holder that enjoys the monopoly of physical force over a territorially circumscribed population.”
(r. 11–16)
- (25) “A state performs as a state if it is unrivaled by internal or external forces which can effectively challenge its monopoly in the use of means of coercion.”
(r. 18–21)
- (26) “states defend and sustain their Weberian coercive monopoly through their governing in ways that preclude the rise of rival pretenders to coercive power.”
(r. 48–51)
- (27) “In states that are incapable of governing, the decline and eventual absence of their governing capacity puts them at risk of losing their coercive monopoly [...]”
(r. 52–55)
- (28) “Both the quality of stateness as monopoly-of-coercion and [...] as governing capacity are relational categories.”
(r. 59–62)
- (29) “In order to preserve and consolidate their monopoly of (‘legitimate’) violence, the holders of state power must be able to prevail over contending forces [...]”
(r. 62–66)

- (30) "This condition can be distinguished from [...] the breakdown of basic state capacities due to the state's monopoly of coercive powers being broken by violent contenders [...]"
(r. 541–546)
- (31) "State capacity can be diminished to critical levels by [...] the inability to enforce the state's monopoly of violence against domestic para-military forces [...]"
(r. 556–558).

Problemet består i att fastställa om dessa termer står för olika begrepp, vilka skillnaderna mellan begreppen i så fall är och vilka svenska termer som i sin tur är de lämpligaste översättningsmotsvarigheterna. I alla uttrycken har det led som bestämmer *monopoly* ett centralt betydelseelement gemensamt: *tvång*. Uttrycken kan däremot delas in i två grupper på grundval av tvångets beskaffenhet. I dem som bestäms av *violence* och *physical force* är det medel genom vilket tvånget upprätthålls uttalat: det sker genom *våld*, som i Nationalencyklopedin definieras som "användning av fysisk styrka som påtrycknings- eller bestraffningsmedel mot ngn". I uttrycken med *coercion/coercive* är medlet outtalat. Nationalencyklopedin definierar *tvång* som "utnyttjande av fysisk styrka eller maktställning för att förmå (ngn) till visst önskvärt handlande", det vill säga upprätthållandet av tvånget kan ske med våld men även genom andra tänkbara tvångsmedel, till exempel ekonomiska sanktioner. Uppdelade enligt denna distinktion grupperar sig de olika sammansättningarna och kollokationerna på följande vis:

- (32) Uttryck för monopol som upprätthålls med våld:
 "monopoly of physical force"
 "monopoly of ('legitimate') violence"
 "monopoly of violence".
- (33) Uttryck för monopol som upprätthålls med odefinierade tvångsmedel:
 "monopoly in the use of means of coercion"
 "coercive monopoly"
 "monopoly-of-coercion"
 "monopoly of coercive powers".

Det finns tänkbara översättningsmotsvarigheter som återspeglar både skillnaden i tvångsmedlets uttrycklighet och i källtextens variation av konstruktion:

- (34) Uttryck för monopol som upprätthålls med våld:
 "monopoly of physical force" → "monopol på fysiskt våld"
 "monopoly of ('legitimate') violence" → "monopol på ('legitimt') våld"
 "monopoly of violence" → "våldsmonopol".
- (35) Uttryck för monopol som upprätthålls med odefinierade tvångsmedel:
 "monopoly in the use of means of coercion" → "monopol på användningen av tvångsmedel"
 "coercive monopoly"/"monopoly-of-coercion" → "tvångsmonopol"
 "monopoly of coercive powers" → "monopol på tvångsmakt/tvångsmedel".

Alla dessa uttryck används emellertid i källtexten med en och samma betydelse, nämligen för att beskriva det monopol på maktutövning genom hot om och verkställande av fysiskt våld som ingår i Webers klassiska definition av begreppet *stat* och som Offe hänvisar till i inledningen av texten: ”*monopol på legitim användning av fysiskt våld*” (Weber 1991, s. 41). Detta begrepp har på svenska en vedertagen term, *våldsmonopol*, vilket framgår vid sökningar på till exempel Nationalencyklopedins hemsida (i beskrivningen av folkrättens historia), i Språkbanken (totalt 3 304 träffar, däribland 3 träffar i korpusar med akademiska texter, 93 träffar i svensk och finlandssvensk tidningstext och tidskrifter, 1 från EU-parlamentets hemsida och 3 183 från svenska och finlandssvenska sociala medier) och på Google (ca 65 000 träffar, däribland träffar från Göteborgs universitets, Lunds universitets och riksdagens hemsidor). Det problem översättaren ställs inför är således huruvida han eller hon ska använda en i hög grad imitativ översättningsstrategi och följa källtextens variationer i fråga om uttrycklighet vad gäller tvångsmedlet eller välja en mer funktionell strategi där källtextens varierade uttryck genomgående översätts med termen *våldsmonopol*. Avgörande för valet är tre faktorer: vilken funktion källtextens variation har, huruvida källtextvariationerna har etablerade översättningsmotsvarigheter i svenskan och vilka följder valet av översättning får för andra delar av texten.

I fråga om funktion skulle valet av *monopoly of physical force* i källtextens första stycke (r. 14) kunna förklaras med att det tydligt knyter an till ordalydelsen i Webers definition av statsbegreppet, som Offe hänvisar till: ”*monopoly of the legitimate use of physical force*” (Weber 1946, s. 30). Valet av *monopoly in the use of means of coercion* i samma stycke (r. 21) skulle kunna förklaras stilistiskt, som ett sätt att förlänga en mening (28 ord i stället för 23 ord med alternativet *monopoly of violence*), och därigenom bidra till en mer varierad meningslängd (64, 16, 28 respektive 21 ord). Användningen av varianten *monopoly of coercive powers* i textens fjärde avsnitt skulle också kunna vara stilistiskt motiverad för att undvika en upprepning av *violence–violent*: ”*monopoly of coercive powers [jfr violence] being broken by violent contenders*” (r. 545–546), men i övriga fall är det svårt att urskilja ett motiv till variationen.

Vad gäller den andra faktorn som påverkar översättningsvalet ger sökningar på de olika tänkbara översättningsmotsvarigheterna på Google och i Språkbanken viss anledning att anta att kollokationerna och sammansättningarna är vedertagna på svenska: *monopol på*

fysiskt våld ger ca 50 träffar på Google, däribland träffar från hemsidorna för Göteborgs universitet, Umeå universitet och KTH; *monopol på legitimt våld* ger ca 70 träffar på Google, däribland träffar från Lunds universitets och Europaparlamentets hemsidor; *monopol på tvångsmedel* ger mellan 40 och 50 träffar på Google, däribland träffar från hemsidorna för Europaparlamentet och Luleå tekniska universitet; *tvångsmonopol* ger 17 träffar i Språkbanken och ca 300 träffar på Google, däribland träffar från hemsidorna för Göteborgs universitet och Lunds universitet och från Kungliga bibliotekets söktjänst LIBRIS; *monopol på tvångsmakt* och *monopol på tvångsmedel* ger sammanlagt mellan 50 och 60 träffar på Google, däribland träffar från Lunds universitets, Riksrevisionens, Europaparlamentets och Luleå tekniska universitets hemsidor. Sökningarna i Språkbanken tyder dock på att termen *tvångsmonopol* förekommer med två olika betydelser, dels som synonym till *våldsmonopol* (”Att tygla människornas våld”, att tillerkänna sig själv legitimt vålds- och tvångsmonopol, är ju varje stats essens [...]), dels som en beteckning på en aktör som genom lagreglering har monopol på en marknad (”det blir svårare att försvara SVT:s tvångsmonopol om man inser att det inte är förenligt med yttrandefrihet”). Samtliga dessa träffar kommer dock från mindre tillförlitliga källor, *Bloggmix 2009* och *Flashback*. Google-träffarna från tillförlitligare källor (Göteborgs universitet, Lunds universitet och LIBRIS) går till två juridiska texter baserade på en och samma källa och till en bok om objektivistisk filosofi. En sökning på *tvångsmonopol* i LIBRIS ger bara en träff, samma som på Google. Min slutsats är således att det är tveksamt om *tvångsmonopol* kan användas som en översättning av *coercive monopoly/monopoly-of-coercion*.

I fråga om den tredje faktorn, översättningsvalens följder för andra delar av texten, så behöver en analys göras om och på vilket sätt översättningarna i uttryck med *monopoly* påverkar översättningen av andra ordsammanhang där *coercion/coercive*, *violence* och *physical force* ingår. *Physical force* och *violence* förekommer uteslutande i sammanhang med *monopoly*, så i dessa fall är översättningsvalen oproblematiske. *Coercion/coercive* ingår emellertid även i andra uttryck:

- (36) “The state must thus be defined [...] by the absence of effective competing holders of coercive means of control.”
(r. 22–25)
- (37) “In order for the state to ‘be’ a state, it is not sufficient that its organs [...] are capable to effectively neutralize rival pretenders to coercive power.”
(r. 30–35)

(38) “states defend and sustain their Weberian coercive monopoly through their governing in ways that preclude the rise of rival pretenders to coercive power.”
(r. 48–51)

(39) “Problems of stateness are typically caused by underground contenders for coercive powers [...]”
(r. 135–137).

Även dessa ordsammanhang används i källtexten för att beskriva det våldsmonopol som enligt Weber och Offe är ett kriterium på statlighet, och olika översättningsmotsvarigheter där tvångsmedlet är ospecificerat är möjliga:

(40) “coercive means of control” → ”tvångsmedel för att utöva kontroll”
“coercive power” → ”tvångsmakt”.

Att *tvångsmakt* finns etablerad i ett statsvetenskapligt sammanhang med betydelsen att med tvång förmå någon att göra något framgår bland annat av Nationalencyklopedins definitioner av ”immunitet” och ”auktoritet”. Även i dessa fall är det dock möjligt att använda den vedertagna termen *våldsmonopol*.

Slutsatsen av analysen är att det finns två olika linjer som översättaren kan följa. Det är fullt möjligt att använda en imitativ strategi, där översättningarna troget återger den nyansskillnad i betydelse och de skillnader i konstruktion som finns i källtexten (med undantag för *tvångsmonopol*). Men det är också möjligt att utgå från en funktionell strategi som tar sin utgångspunkt i det faktum att alla de olika varianterna används för beteckna samma begrepp – det weberska våldsmonopolet – och använda den vedertagna termen för det begreppet – *våldsmonopol*. Termvalet bör dock konsekvent följa den ena eller den andra linjen. Risken är annars att läsare kan förledas att tro att skillnader i ordval återspeglar begreppsmässiga skillnader. Då jag har valt en global översättningsstrategi som i huvudsak är imitativ och då det tycks finnas etablerade termer som tillåter det har jag valt att följa källtextens variationer i betydelse och konstruktion.

4.5 *Substantive* – allmänord eller fackterm?

Medan problemen med översättningen av *ungovernability* och *coercive monopoly/monopoly of violence* har varit att hitta lämpliga översättningar av engelska samhällsvetenskapliga facktermer består problemet med *substantive* i första hand i att avgöra om det

överhuvudtaget är en fackterm. *Substantive* förekommer precis i inledningen till källtexten, som bestämning till *purpose*:

- (41) “Max Weber has famously refused to define the state by anything like its *substantive purpose* or mission.”
(r. 6–8)

Det är fullt möjligt att tolka *substantive* i den här kontexten som ett allmänord. Nätupplagan av Norstedts engelska ordbok, *Engelska PLUS*, anger ett antal olika översättningar som skulle fungera i sammanhanget – *självständig*, *verklig*, *faktisk*, *väsentlig*. Följande skulle då kunna vara tänkbara översättningar:

- (42) ”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *självständigt syfte* eller uppgift.”
”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *verkligt/faktiskt syfte* eller uppgift.”
”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *väsentligt syfte* eller uppgift.”

I nätupplagan av Merriam-Websters ordbok och Oxford Dictionaries anges också betydelserna *important*, *meaningful* och *considerable*, vilket skulle kunna ge följande översättningar:

- (43) ”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *betydelsefullt/huvudsakligt syfte* eller uppgift.”
”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *meningsfullt syfte* eller uppgift.”

Tittar vi på en lite vidare kontext i källtexten ser vi dock att *substantive* i den inledande meningen ställs i motsats till *instrumental* i meningen som följer:

- (44) “Instead, [...] the state can only be defined [...] in *instrumental terms*, namely as the supreme power-holder that enjoys the monopoly of physical force over a territorially circumscribed population.”
(r. 8–16)

“Substantive purpose” ska alltså tolkas som en motsats till det instrument eller medel som staten har i form av våldsmonopolet. Det vill säga definitionen av begreppet *stat* genom någonting staten *har*, nämligen medlet våldsmonopol, kontrasteras mot definitionen av begreppet *stat* genom någonting staten *är*, dess substans eller essens. Även den betydelse som detta motsatsförhållande aktualiserar finns med i Merriam-Websters artikel om *substantive*: ”belonging to the substance of a thing: ESSENTIAL”. Denna betydelse av *substantive* är ett filosofiskt begrepp som går tillbaka på Aristoteles semantik, där *substans* är en av tio ontologiska kategorier eller betydelser av ordet *vara* (Nordin 1995, s. 98f). I den

här betydelsen motsvaras *substantive* på svenska närmast av *substantiell*, vars betydelse som filosofisk term SAOB beskriver på följande sätt: ”1) *filos.* som är l. har l. kännetecknas av l. hänför sig till en substans (se d. o. 1) l. ett väsen”. Den betydelse av *substans* som SAOB här hänvisar till beskrivs som ”1) *filos.* om ngt som tänkes utgöra det underliggande (icke iakttagbara) l. kärnan l. det bestående (i motsats till växlande egenskaper l. bestämningar) i varje fenomen l. tanketing o. som ger det dess karaktär l. väsen l. gör det till vad det är”. En översättning av *substantive* med denna betydelse skulle kunna se ut på följande vis:

(45) ”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *substantiellt syfte* eller uppgift.”

Förutom den filosofiska beskriver SAOB och Nationalencyklopedin även andra betydelser av *substantiell* som *betydelsefull*, *viktig* och *påtaglig*. Mångtydigheten innebär att det finns en viss risk att läsarna skulle kunna misstolka uttrycket ”substantiellt syfte”. En tänkbar lösning på det problemet vore att använda ett mindre mångtydigt ord med samma kärnbetydelse, till exempel *inneboende*:

(46) ”Det är välkänt att Max Weber vägrade att definiera staten utifrån något slags *inneboende syfte* eller uppgift.”

Mångtydigheten finns dock även i källspråkstermen, och vinsten i tydlighet med *inneboende* medför en förlust av den fackspråkliga precisionen i *substantiell* på grund av det senare ordets tydliga koppling till det filosofiska begreppet *substans*. Jag har därför i enlighet med min imitativa globala strategi valt att översätta *substantive* med *substantiellt*.

5 Avslutning

De största utmaningarna med översättningsarbetet har varit att få ett grepp om vad källtexten är för typ av text och att i överföringen till målspråket hantera originalets meningsbyggnad och terminologi utifrån den globala översättningsstrategi jag valt. Källtexten uppvisar förutom objektivt utredande drag även subjektivt argumenterande, men det har varit svårt att bestämma i vilken riktning argumentationen förs i förhållande till det övergripande temat, det statsvetenskapliga begreppet ostyrbarhet.

I fråga om problemen med meningsbyggnad och terminologi är det förra det som varit enklast att hantera när översättningsstrategin väl lagts fast. Till skillnad från terminologin är meningsbyggnadsproblemen då i stor utsträckning inomtextuella. Däremot har arbetet med terminologin krävt en ganska stor arbetsinsats. De terminologiska utmaningarna har rört i huvudsak tre områden: gränsdragningen mellan allmänord och facktermer, svårigheter att finna vedertagna termöversättningar och den lokala tillämpningen av den globala översättningsstrategin. De två senare problemen har ett starkt samband med det faktum att måltextens syfte och tänkta målgrupp skiljer sig ganska avsevärt från källtextens.

En lärdom av arbetet är hur stor betydelse tillgången till tillförlitliga källor till fackterminologi har i översättningsarbetet, till viss del för slutresultatets kvalitet, men i synnerhet för att underlätta ett annars långt och mödosamt arbete.

Källförteckning

Primärkällor

Offe, Claus. 2013. "Ungovernability". I *Fragile Stabilität – stabile Fragilität*, redigerad av Stephan A. Jansen, Eckhard Schröter och Nico Stehr, 77–87. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.

Sekundärkällor

Fronesis. 2014. "Fronesis manual för översättare".

Gundenäs, Henrik. 2014. Intervjuad av David Persson (den 27–28 mars 2014).

Hellspong, Lennart, Ledin, Per. 1997. *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hirschman, Albert O. 1996. *Den reaktionära retoriken: konsten att argumentera mot alla samhällsförändringar*. Översatt av Hans O. Sjöström. Stockholm: Ordfront.

—. 1991. *The rhetoric of reaction: perversity, futility, jeopardy*. Cambridge, Mass.: Belknap Press.

Ingo, Rune. 2007. *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerholm, Per. 2008. *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.

Lundquist, Lita. 2007. *Oversættelse. Problemer og strategier, set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Nordin, Svante. 1995. *Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen*. Lund: Studentlitteratur.

Nuopponen, Anita, Pilke, Nina. 2010. *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedt.

Petersson, Olof. 2013. *Statsbyggnad. Den offentliga maktens organisation*. Lund: Studentlitteratur.

Salö, Linus. 2010. *Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning*. Stockholm: Språkrådet.

SOU 2000:1. 2000. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet. Demokratiutredningens betänkande*. Stockholm: Fritze.

SOU 2008:26. 2008. *Värna språken – förslag till språklag. Betänkande av Språklagsutredningen*. Stockholm: Fritze.

Tekniska nomenklaturcentralen. 1999. *Metoder och principer i terminologiarbetet*. Stockholm: Spru.

Weber, Max. 1946. "Politics as a Vocation". I *From Max Weber: Essays in sociology*, av Max Weber, C. Wright Mills och Hans Heinrich Gerth. New York: Oxford University Press.

Weber, Max. 1991. "Politik som yrke". I *Tre klassiska texter*, redigerad av Max Weber, Auguste Comte och Émile Durkheim. Göteborg: Korpen.

Elektroniska källor

Approsto.com. "Text statistics and readability analyzer". *Approsto.com*. <http://approsto.com/text-statistics/> (använd den 6 april 2014).

Dagens Arena. "Ta väck gubbmaffian". *Dagens Arena*. <http://www.dagensarena.se/redaktionen/ta-vack-gubbmaffian/> (använd den 22 maj 2014).

Europeiska Unionen. *Inter-Active Terminology for Europe (IATE)*. <http://iate.europa.eu/>.

Fokus. "Vänstersvingen". *Fokus*. <http://www.fokus.se/2012/09/vanstersvingen/> (använd den 22 maj 2014).

Fronesis. "Nyheter". *Fronesis*. <http://www.fronesis.nu/> (använd den 1 maj 2014).

—. "Om Fronesis". *Fronesis*. <http://fronesis.nu/om-fronesis/> (använd den 1 maj 2014).

Google. "monopol på fysiskt våld". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "monopol på legitimt våld". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "monopol på tvångsmakt". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "monopol på tvångsmedel". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "monopol på tvångsmedel". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "regeringsoduglighet". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "regeringsoförmåga". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "tvångsmonopol". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

—. "våldsmonopol". *Google*. <https://www.google.com/> (använd den 27 april 2014).

Göteborgs universitet. "regeringsoduglighet". *Korp*. <http://spraakbanken.gu.se/korp/> (använd den 27 april 2014).

- ”regeringsoförmåga”. *Korp*. <http://spraakbanken.gu.se/korp/> (använd den 27 april 2014).
- ”styrbarhet”. *Korp*. <http://spraakbanken.gu.se/korp/> (använd den 25 maj 2014).
- ”tvångsmonopol”. *Korp*. <http://spraakbanken.gu.se/korp/> (använd den 27 april 2014).
- ”våldsmonopol”. *Korp*. <http://spraakbanken.gu.se/korp/> (använd den 27 april 2014).
- Hertie School of Governance. ”Prof. Dr. Claus Offe”. *Hertie School of Governance*. <http://www.hertie-school.org/offe/browse/1/> (använd den 25 april 2014).
- Kungliga biblioteket. ”tvångsmonopol”. *LIBRIS*. <http://libris.kb.se/> (använd den 27 april 2014).
- Merriam-Webster. ”substantive”. *Merriam-Webster*. <http://www.merriam-webster.com/> (använd den 24 maj 2014).
- Nationalencyklopedin. ”auktoritet”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/lang/auktoritet> (använd den 2 maj 2014).
- ”El Salvador”. <http://www.ne.se/lang/el-salvador> (använd den 24 maj 2014).
- ”folkrätt”. *Nationalencyklopedin*. [http://www.ne.se/lang/folkrätt](http://www.ne.se/lang/folkratt) (använd den 27 april 2014).
- ”immunitet”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/lang/immunitet/210620> (använd den 2 maj 2014).
- ”oduglig”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/sve/oduglig> (använd den 2 maj 2014).
- ”oförmåga”. *Nationalencyklopedin*. [http://www.ne.se/sve/oförmåga](http://www.ne.se/sve/oformaga) (använd den 2 maj 2014).
- ”Pehr Evind Svinhufvud”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/lang/pehr-evind-svinhufvud> (använd den 24 maj 2014).
- ”Springer”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/springer>.
<http://www.ne.se/springer> (använd den 30 april 2014).
- ”substantiell”. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/sve/substantiell> (använd den 24 maj 2014).
- ”tvång”. *Nationalencyklopedin*. [http://www.ne.se/sve/tvång](http://www.ne.se/sve/tvang).
[http://www.ne.se/sve/tvång](http://www.ne.se/sve/tvang) (använd den 2 maj 2014).
- ”våld”. *Nationalencyklopedin*. [http://www.ne.se/sve/våld](http://www.ne.se/sve/vald) (använd den 2 maj 2014).
- Norstedt. ”substantive”. *Engelska PLUS*. <http://www.ord.se/> (använd den 24 maj 2014).
- Online-utility.org. ”Test Document Readability”. *Online-utility.org*. http://www.online-utility.org/english/readability_test_and_improve.jsp (använd den 6 april 2014).
- Oxford Dictionaries. ”substantive”. *Oxford Dictionaries*. <http://www.oxforddictionaries.com/> (använd den 24 maj 2014).

- Petersson, Olof. 1997. "Dåliga utredningar försvagar demokratin". *olofpetersson.se*.
http://www.olofpetersson.se/_arkiv/skrifter/970901.htm (använd den 22 maj 2014).
- ReadabilityFormulas.com. "Free Text Readability Consensus Calculator".
Readabilityformulas.com. <http://www.readabilityformulas.com/free-readability-formula-tests.php> (använd den 6 april 2014).
- Springer Science+Business Media. "About Springer". *Springer*.
<http://www.springer.com/about+springer?SGWID=0-104-0-0-0> (använd den 30 april 2014).
- Svenska Akademiens. "oduglighet". *Svenska Akademiens Ordbok*.
<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (använd den 2 maj 2014).
- . "oförmåga". *Svenska Akademiens Ordbok*. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (använd den 2 maj 2014).
- . "substans". *Svenska Akademiens Ordbok*. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (använd den 24 maj 2014).
- . "substantiell". *Svenska Akademiens Ordbok*. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (använd den 24 maj 2014).
- Terminologikum. *Rikstermbanken*. <http://www.rikstermbanken.se/>.
- Zeppelin Universität. "About us". *Zeppelin Universität*.
http://www.zu.de/english/zeppelinuniversity/wir_ueber_uns.php?navid=2 (använd den 30 april 2014).
- . "What is ZU?" *Zeppelin Universität*.
http://www.zu.de/english/what_is_zu/what_is_zu.php?navid=1 (använd den 30 april 2014).